

Emil Stanula

"Der Kommentar zum Evangelium nach Matthaeus", Origenes, hrsg. Hermann J. Wogt, Stuttgart 1993
:[recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 2/1, 269-270

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Origenes, *Der Kommentar zum Evangelium nach Mattheus*, Eingeleitet, Uebersetzt und mit Anmerkungen versehen von Hermann J. Vogt. Dritter Teil *Die Commentariorum series* (Bibliothek der Griechischen Literatur BD. 38). Hiersemann Stuttgart 1993, s. 417.

Orygenes budzi ciągle zainteresowanie swoimi pismami, zwłaszcza dziełami egzegetycznymi. Znana już niemiecka seria patrystyczna: *Bibliothek der Griechischen Literatur* (BGL) opublikowała w 1993 w tomie 38 *Komentarz do Ewangelii św. Mateusza* Orygenesa, obejmujący objaśnienie następujących wierszy tejże Ewangelii: 22, 34–46; 23, 1–39; 24, 1–51; 25, 1–46; 26, 1–75; 27, 1–66. Poprzednie dwa tomy opublikowane w serii BGL jako tom 18 (1983) obejmował księgi X–XIII *Komentarza* Orygenesa, i jako tom 30 (1990) księgi XIV–XVII tegoż *Komentarza*. Niemiecki zatem przekład orygenesowego *Komentarza* obejmuje całość zachowanego dzieła i jego fragmentów.

Jak każdy tom BGL tak tom 38 wyposażony jest we wstęp, który w pierwszej części omawia najpierw autentyczność przetłumaczonych tekstów Orygenesa, następnie ich łacińskie tłumaczenie i wreszcie chronologię pism Aleksandryjczyka i trudności, jakie napotkał w swej pracy tłumaczeniowej (s. 1–8). W drugiej części wstępu H. J. Vogt streszcza w punktach tłumaczone fragmenty (s. 9–22). Pierwsza część wstępu nosi charakter relacji informacji na podany temat. Pierwsza część wstępu odbiega od tomów BGL na przykład tomów 32 i 37, które w oparciu o dane źródłowe stanowią pewnego rodzaju krótką rozprawę. W omawianym wstępie informacyjnej uwagi są stosunkowo ogólne, są zaczerpnięte z opracowań pism Orygenesa. Mimo tej uwagi pierwsza część wstępu dobrze wprowadza czytelnika w lekturę tłumaczonego tekstu Orygenesa.

Biorąc pod uwagę pewnego rodzaju „rozgadanie się” Orygenesa na temat danego wiersza Ewangelii św. Mateusza druga część wstępu H. J. Vogta poprzez wypunktowanie najistotniejszych treści *Komentarza* ułatwia współczesnemu czytelnikowi lekturę tekstu antycznego, pozwala wyrobić sobie zdanie o głębi myśli Ojca egzegezy chrześcijańskiej.

Wierne filologicznie tłumaczenie wyposażone zostało w uwagi wyjaśniające. Wyjaśnienie polega bądź na umiejscowieniu trudności tłumaczonego tekstu w kontekście innych pism Orygenesa, bądź na uściśleniu myśli samego przekładu, bądź wreszcie na zasygnalizowaniu jakiejś ważnej myśli Ojca egzegezy chrześcijańskiej. W porównaniu z tomami 32 i 37 BGL uwagi wyjaśniające tekst tłumaczenia są po pierwsze o wiele skromniejsze (na 281 stron tekstu tłumaczenia 69 stron uwag objaśniających), po drugie ogólne i relatywne, mniej analityczne. Z punktu widzenia czytelnika utrudnia korzystanie z uwag objaśniających umieszczenie ich po każdym fragmencie tekstu, a nie na końcu całości tłumaczonych tekstów czy pod tekstem każdej strony.

Omawiany tom zamyka bibliografia uszeregowana w wykazie źródeł (s. 375–376), oraz wykazie literatury (s. 376); dalej wykazie dzieł Orygenesa, ich wydań i tłumaczeń niemieckich (s. 377–391); Indeksy: biblijny (393–405), cytatów z pism Orygenesa (405–406), autorów antycznych i nowożytnych (406–407; 417) i stosunkowo obszerny indeks rzeczowy (s. 407–416).

Omawiany *Komentarz* wskazując na zainteresowanie współczesnych wydawców greckiej literatury starożytnej myślą Orygenesa, następnie poprzez opracowanie

(wstęp i objasnienia) podkreśla wielkość i aktualność myśli patrystycznej, której jednym z twórców był Ojciec chrześcijańskiej interpretacji Pisma św. Należy na koniec zaznaczyć, że polski czytelnik znajduje się w o wiele korzystniejszej sytuacji w stosunku do pism Orygenesisa, ponieważ może czytać dzieła Orygenesisa w pięknym polskim przekładzie. Tłumaczenie *Komentarza Orygenesisa do Ewangelii św. Mateusza* jest już na ukończeniu, natomiast pozostałe dzieła są prawie wszystkie dostępne w polskim przekładzie dokonane przez „polskiego Orygenesisa” Stanisława Kalinkowskiego pracownika naukowego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Emil Stanula CSsR

Basilius von Caesarea, *Briefe. Erster Teil*. Eingeleitet, Uebersetzt und Erläutert von Wolf-Dieter Hauschild (Bibliothek der Griechischen Literatur Bd 32), Hiersemann Stuttgart 1990, s. 261.

W patrystycznej serii niemieckich przekładów literatury greckiej kierowanej przez Wilhelma Gessela znanej jako *Bibliothek der Griechischen Literatur* (BGL) jako tom 32 opublikowano przekład i opracowanie W-D. Hauschila zbiór *Listów św. Bazylego W*. Jest to pierwszy tom, obejmujący *Listy* od 1 do 98. Pierwszy tom W-D. Hauschild opublikował w omawianej serii (BGL) Bd 3 osiemnaście lat wcześniej (1973 r.), w którym wydał tłumaczenie listów od 99 do 213. Ten pierwszy tom *Listów* skupiony był na dyskusji z czasów św. Bazylego na temat Bóstwa Ducha Św., na problemach związanych z macedonizmem (odłam arianizmu, który zanegował Bóstwo trzeciej osoby Boskiej Ducha Św.

Pierwszy tom *Listów św. Bazylego*, a w serii BGL jako tom 32, opublikowany w r. 1990 składa się ze wstępu (s. 1–31), tłumaczenia listów (33–159), objaśnień trudnych miejsc tłumaczonego tekstu (s. 161–220), bibliografii podzielonej na źródła (s. 223–224), w których autor wylicza wydania i tłumaczenia, oraz wybór literatury (s. 225–228), wykaz pism św. Bazylego, ich wydań i tłumaczeń niemieckich (s. 229–233), a w nim zwrócono uwagę na wykaz listów (1–213) ukazując w nim adresata, rok napisania, wydanie i niemiecki jego przekład (s. 234–244), wreszcie tom zamykają indeksy: biblijny (s. 245–250), nazw antycznych (s. 251–257), nazwisk współczesnych autorów (s. 257–258), indeks rzeczowy (s. 259–261).

We wstępie W-D. Hauschild zamierzał omówić, w oparciu o dostępne mu źródła, biografię św. Bazylego zwracając szczególną uwagę na chronologię wydarzeń z jego życia. W rezultacie biografia jest zbiorem hipotez, które z jednej strony umiejscawiają w czasie i przestrzeni życie św. Bazylego od jego urodzenia (330 r., po pierwszego jego lata działalności biskupiej (372), z drugiej strony wykazuje (biografia), że brak danych nie można zastąpić pewnością najbardziej wnikliwej analizy tłumaczonych tekstów.

W porównaniu ze wstępem o wiele korzystniej wypadają objaśnienia tłumaczonego tekstu. Zajmują one 71 stron opublikowanego tomu na 151 stronach tekstu *Listów*. Objasnienia są wyczerpujące. Autor nie ogranicza się do wyjaśnienia historycznych realiów, lecz usiłuje wyjaśnić trudności listu dla współczesnego czytelnika głównie przez odwołanie się do jasnych miejsc innych listów i pisma św. Bazylego. Objasnienia stanowią pewnego rodzaju rozprawę, poprzez którą czytelnik zostaje niejako umiejscowiony pomiędzy autorem listu a jego adresatem, oraz wprowadzone w konkrety poruszane w poszczególnych listach. Ponadto objaśnienia wprowadzone nie tylko ułatwiają czytelnikowi zrozumienie treści poszczególnych listów, lecz także sygnalizują problemy teologiczne, kościelno-polityczne, społeczne poruszane w listach, które mógłby nie zauważyć współczesny człowiek zapatrzony w sprawy mu aktualne.